

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองไทยผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็น กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยอยู่ 6 แนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อใหม่เว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม Social networking
2. แนวคิดการสื่อสารทางการเมืองและการสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัล
3. ประชาธิปไตยอิเล็กทรอนิกส์
4. แนวคิดเรื่องกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง
5. แนวความคิดการชวนเชื่อ
6. แนวคิดพื้นที่สาธารณะและแนวคิดพื้นที่สาธารณะออนไลน์

1. แนวคิดสื่อใหม่และเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม Social networking

สื่อใหม่ เปรียบเสมือนเทคโนโลยีการสื่อสารไร้สายที่รวมเอาเทคโนโลยีต่างๆ ผสมรวมเข้าด้วยกัน เช่น เสียง ภาพเคลื่อนไหว กราฟิก วิดีโอ สามารถเชื่อมโยงกันผ่านระบบเครือข่าย ทำให้มีการส่งผ่านข้อมูลหรือเทคโนโลยีต่างๆ หากันได้อย่างไร้ขีดจำกัด ช่วยให้เกิดการสื่อสารแบบสองทาง คือ หากเปรียบกันสื่อเก่า การสื่อสารจะออกมาในรูปแบบการสื่อสารทางเดียว โดยที่ผู้ส่งสารเป็นผู้ส่งสารเพียงทางเดียว และผู้รับก็จะเป็นเพียงผู้รับ และผู้ส่งสารจะไม่สามารถส่งกลับ หรือการตอบกลับของผู้ส่งสารโดยทันทีทันใด เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ฯลฯ แต่สื่อใหม่ได้ขจัดปัญหาเหล่านี้ออกไป และยังเพิ่มอำนาจให้กับปัจเจกบุคคลธรรมดาโดย ผู้รับสาร จากที่เคยเป็นเพียงผู้รับสาร กลายมาเป็นผู้ส่งสาร/สร้างสารขึ้นมาเองเพื่อส่งได้ด้วย และยังสามารถตอบกลับแสดงความคิดเห็นต่างๆ ไปยังผู้ส่งสารได้ทันที ถึงไม่ได้อยู่ที่เดียวกัน เวลาเดียวกัน ก็สามารถสื่อสารกันได้อย่างไม่มีข้อแม้ใดๆ และเอื้อต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดจึงถือว่าการสื่อสารกันระหว่างกันได้อย่างสมบูรณ์แบบ เดนิสแมคควอล (McQual,2000) ได้จำแนกไว้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. สื่อใหม่ที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal communication media) ใช้เพื่อเป็นการสานสัมพันธ์ระหว่างกัน ใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคล

2. สื่อใหม่ที่มีปฏิกริยาที่ตอบโต้ได้ทันที (interactive play media) เป็นสื่อที่มีการตอบโต้ แลกเปลี่ยนข้อมูลกัน และเปิดโอกาสให้ผู้ทำการสื่อสารได้ตอบโต้กับสารสนเทศต่างๆ ในสื่อได้รวดเร็ว

3. สื่อแบบใหม่ที่ใช้ค้นหาข้อมูลข่าวสาร (information search media) ทำหน้าที่แทนแหล่งข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีระบบเครือข่ายที่ใหญ่โยงใยข้อมูลที่โยงใยข้อมูลจากทั่วโลก ทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสารได้อย่างดี

4. สื่อใหม่แบบเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมแบบกลุ่ม (collective participatory media) ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็นประสบการณ์ระหว่างกัน เช่น การใช้ห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ต การประชุมทางไกลผ่านระบบเครือข่ายเรียกว่าสื่อใหม่สามารถจัดอุปสรรคของเวลาและระยะทางที่แตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน และเมื่อไหร่ ก็สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วโลก ด้วยระบบการแพร่กระจายของเทคโนโลยีต่างๆ เช่น ดาวเทียม สายเคเบิล เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้เราสามารถสื่อสารกันได้อย่าง ไร้ข้อจำกัดทางด้าน เวลาและสถานที่

ความก้าวหน้าของสื่อใหม่ทำให้เกิดพลังในการสื่อสารรูปแบบใหม่เช่นเดียวกัน เป็นสื่อที่จะรวมพลังในการรวมตัวกันทางความคิดเห็น และรวมกันเป็นอีกหนึ่งในการสื่อสาร ต่อรอง แลกเปลี่ยน ข้อมูลซึ่งกันและกัน ดังนั้นอินเทอร์เน็ตจึงได้ชื่อว่ามีส่วนทำให้เกิดความเป็น เสรีภาพและเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยในการสื่อสารทางการเมือง ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนาของเทคโนโลยี WEB 2.0 ทำให้อินเทอร์เน็ตมีศักยภาพในการใช้งานมากขึ้น โดยเน้นให้ผู้มี ส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ ลงบนเว็บไซต์ร่วมกันและสามารถโต้ตอบกับข้อมูลที่อยู่บนเว็บไซต์ได้ ผู้ใช้ สามารถสร้างเนื้อหา แลกเปลี่ยน และกระจายข้อมูลข่าวสารเพื่อแบ่งปันถึงกันได้ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กร ถือว่าเป็นตัวช่วยให้เกิดการสื่อสารสองทาง อย่างแท้จริง ซึ่งไม่ใช่แค่เพียงการ รับส่งอีเมล รูปภาพ ดาวน์โหลดข้อมูล หรือใช้เว็บบอร์ด ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ใช้ในกลุ่มต่างๆ จนเกิดเป็นเครือข่ายทางสังคม บนโลกออนไลน์ที่สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด กลายเป็นสังคมเสมือนจริง ซึ่งเป็นสังคมหนึ่งในโลกของอินเทอร์เน็ต เราเรียกเว็บไซต์เหล่านี้ว่าเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม

เว็บไซต์เครือข่ายทางสังคมเป็นการเปิดโอกาสให้ในการสื่อสารทางการเมืองมากขึ้นอีกหนึ่งเท่า เพราะนอกจากจะเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็นโดยตรงไปตรงมาแล้ว ยังเปิดโอกาสให้สมาชิกในเครือข่ายได้แสดงอุดมการณ์ จุดยืนในความคิดของตนเอง เนื่องจากคุณสมบัติพิเศษของเทคโนโลยีเว็บเครือข่ายทางสังคม ที่ง่ายต่อการเป็นสมาชิก ไม่เสียค่าใช้จ่าย

และผู้ใช้สามารถกำหนดเนื้อหาใน หน้าเว็บ ของตนเอง ถือว่ามีความเป็นเสรีภาพมากในระดับหนึ่ง และคนๆหนึ่งสามารถสร้างเครือข่ายบุคคลที่มีความสนใจร่วมกัน รวมคนคิดเห็นเหมือนกันเข้าด้วยกัน โดยที่บุคคลนั้นไม่จำเป็นต้องมีชื่อเสียงหรือเป็นบุคคลที่มีอำนาจในสังคม ก็สามารถสร้างเครือข่าย สร้างชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายเพื่อน เพื่อนของเพื่อน ดังนั้นเมื่อเว็บไซต์พวกนี้ ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารทางการเมือง ใช้ในการแสดงจุดยืนทางอุดมการณ์ความคิดเห็น จึงเป็นการสร้างกลุ่มเครือข่ายของคนที่มีอุดมการณ์ความคิดเห็นที่เหมือนกัน ให้มารวมกัน ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ปัจจุบันเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคมต่าง ๆ ก็มีการพัฒนา และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์เชิงสังคมกันมากขึ้น ทั้งเว็บไซต์ในตระกูลของ Hi5, Twitter, Face book และอีกมากมาย

นอกจากนี้เว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social networking website) ยังทำให้เรารู้จักกับเพื่อนใหม่ได้ทั่วโลก หรือติดต่อกับเพื่อนเก่า ที่เคยอยู่สถาบันเดียวกัน โดยโยงสายใยแต่ละคนที่มีเครือข่ายสังคมของตัวเองผ่านเน็ตเวิร์ค โดยมีการเชื่อมโยงข้อมูลผ่านอีเมล ข้อมูลจากสถาบันการศึกษา หรือที่ต่างๆ และมีการแนะนำให้พบเครือข่ายเพื่อนของเพื่อน หรือบุคคลที่มีความสนใจร่วมกัน กลายเป็นเครือข่ายทางสังคมที่รวมคนที่มีความสนใจร่วมกันเข้ามาแสดงความคิดเห็น เว็บไซต์เครือข่ายทางสังคมสร้างโอกาสในการนำเสนอตัวตนของเราผ่านอินเทอร์เน็ตได้ นอกจากนี้ยังนำเสนอจุดยืนทางความคิด แสดงข้อมูลต่างๆผ่านระบบ ดังนั้นจึงเป็นประโยชน์อย่างมากกับกลุ่มทางการเมืองและประชาชนที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ในการแสดงจุดยืนทางความคิด แสดงฝักฝ่ายพวกพ้อง และแสดงอุดมการณ์ความคิดเห็นกันได้อย่างเต็มที่ ด้วยประโยชน์ของเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคมนี้เองจึงทำให้กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมือง มีบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์ แสดงความคิดเห็น เป็นอีกหนึ่งพื้นที่สาธารณะเพื่อพูดคุย ถกเถียง ตรวจสอบ และตัดสินใจร่วมกัน ทำให้เครือข่ายทางสังคมออนไลน์ได้กลายมาเป็นสื่อ/พื้นที่ใหม่ที่ผู้คนใช้ในการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มที่มีอุดมการณ์ หรือความคิดเห็นทางการเมืองร่วมกันโดยเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม เป็นผลมาจาก การพัฒนาเทคโนโลยี

ผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาใช้วิเคราะห์รูปแบบในการสื่อสารของเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม ใช้ในการจัดหมวดหมู่ของรูปแบบที่เป็นเครื่องมือที่เอื้ออำนวยในการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์

2. แนวคิดการสื่อสารทางการเมืองและการสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัล

พทุทธิสาณ ชุมพล(2540:181) การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทรรศนะ และความคิดเห็น ตลอดจน

ประสบการณ์ต่างๆในทางการเมืองระหว่างบุคคล การสื่อสารทางการเมืองจึงนับเป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และทำให้บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมการเมืองนั้น

การสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสาร หรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ระหว่างรัฐบาล ประชาชน รวมถึงกลุ่มต่างๆ ในสังคม การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือที่สำคัญในระบบการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการส่งผ่านข้อเรียกร้อง รวมถึงความคิดเห็นต่าง ๆ ที่มีต่อรัฐบาล นโยบายหรือผลงานของรัฐบาล ผ่านช่องทางการสื่อสารทางการเมืองไม่ว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง ผู้แทนของประชาชน รวมถึงสื่อมวลชน ไปสู่รัฐบาล หรือขณะที่ฝ่ายรัฐบาลเองสามารถนำเสนอนโยบาย ข่าวสารจากทางรัฐบาลไปสู่ประชาชนโดยผ่านช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่ ซึ่งในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น รัฐบาล ประชาชน พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ในสังคมจะมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เรียกร้อง แสวงหาข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสารทางการเมือง ดังนั้น การเมืองในระบบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีการสื่อสารทางการเมืองแบบสองทาง(Two-way Flow) และที่สำคัญต้องมีช่องทางที่ประชาชนสามารถส่งผ่านความคิดเห็น ข้อเรียกร้อง หรือข้อมูลข่าวสารกลับไป ยังรัฐบาลได้ ซึ่งเป็นส่วนที่ต่างจากระบบการเมืองแบบเผด็จการประชาชนจะมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือการสื่อสารทางการเมืองที่จำกัด โดยรัฐบาลจะเป็นผู้ควบคุมการสื่อสารทางการเมืองของประชาชน การสื่อสารแบบนี้เป็นการสื่อสารทางการเมืองแบบทางเดียว (One-way Flow) คือ รัฐบาลจะเป็นผู้ส่งข่าวสารให้ประชาชนแต่เพียงฝ่ายเดียว และเป็นการไหลของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองในแนวตั้ง หรือแนวดิ่ง คือ รัฐบาลจะเป็นผู้ส่งข่าวสารลงมาให้ประชาชนเพียงฝ่ายเดียว

การสื่อสารทางการเมืองนั้นเป็นการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองโดยตรงเป็น ได้ทั้งการสื่อสารระหว่างสถาบันการเมืองต่างๆ เช่น รัฐบาล สภาผู้แทนราษฎร พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆกับประชาชนหรือเป็น การสื่อสารระหว่างนักการเมืองกับประชาชน และระหว่างนักการเมืองไปยังส่วนอื่นๆของระบบการเมือง อย่างไรก็ตามการพัฒนาของเทคโนโลยีทางการสื่อสารในปัจจุบัน นำเราเข้าสู่ยุคดิจิทัลได้มีการนำเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเข้ามาใช้ในการติดต่อสื่อสารทำให้เกิดความรวดเร็วและง่ายขึ้นในการติดต่อสื่อสารมากขึ้น จากที่เคยเป็นการสื่อสารผ่านทางสื่อมวลชน หรือทางรัฐบาลเพียงทางเดียว กลายเป็นภาคประชาชนสามารถส่งต่อความคิดเห็นขึ้นไปยังรัฐบาลได้อีกด้วยในลักษณะที่ง่ายมากขึ้น

เดียว กลายเป็นภาคประชาชนสามารถส่งต่อความคิดเห็นขึ้นไปยังรัฐบาลได้อีกด้วยในลักษณะที่ง่ายมากขึ้น

การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตมีคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้อินเทอร์เน็ตเหนือกว่าการสื่อสารข้อมูลแบบอื่นๆ เพราะมีภาพกราฟิก รวมทั้งเสียง และภาพเคลื่อนไหว ซึ่งจากคุณลักษณะนี้เองทำให้ข้อมูลข่าวสารที่ผ่านทางอินเทอร์เน็ตมีความน่าสนใจมากขึ้น และยังจำกัดข้อจำกัดในเรื่อง เวลา สถานที่และภูมิศาสตร์ ซึ่งต่างจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตรงที่การสื่อสารทางการเมืองไปยังผู้รับสารหรือประชาชนเป็นการยากที่ผู้รับสาร/ประชาชนจะตอบหรือส่งผ่านข้อคิดเห็นต่างๆ ไปยังรัฐบาล แต่เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เปลี่ยนแปลงการสื่อสารแบบเส้นตรงหรือการสื่อสารทางเดียวไปสู่การสื่อสารแบบเครือข่าย เทคโนโลยีได้เปลี่ยนสภาพของสื่อจากที่เคยเป็นเพียงตัวกลางที่มีการสื่อสารแบบเส้นตรงหรือทางเดียว จากผู้ส่งสารไปหาผู้รับสารทางเดียว กลายเป็นการแบ่งปันข่าวสารของคนที่มีความสนใจร่วมกันกล่าว คือเมื่อรัฐบาล /กลุ่มผลประโยชน์ส่งผ่านข้อความข้อคิดเห็นต่างๆ ไปสู่ประชาชน(ผู้รับสาร) ตัวประชาชนเองก็สามารถเป็นผู้ส่งต่อข้อมูลข่าวสารไปให้กลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกันได้อย่างรวดเร็ว จากตัวผู้รับสารก็สามารถส่งต่อข้อมูลไปได้เรื่อยๆ จนเกิดเป็นเครือข่ายขึ้น

รูปแบบของสื่อใหม่ นำเสนอข่าวสาร แนวคิด ความเห็น และบทวิพากษ์ได้อย่างเสรี เป็นการเพิ่มช่องทางให้ประชาชนมีอำนาจมากขึ้นในเวทีทางการเมือง เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตไม่จำเป็นต้องแสดงตัวตน และเป็นตัวกลางที่หลีกเลี่ยงการปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า ในการสื่อสารทุกลำดับขั้นตอนทำให้ประชาชนจำนวนมากอาศัยช่องทางการสื่อสารนี้ในการแสดงความคิดเห็นทั้งที่ตามกระแสและที่จะทวนกระแสแห่งสาธารณมติ การเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะ ส่งเสริมสภาพภาพของประชาธิปไตยในสังคมทั่วไป

นอกจากนี้ยังช่วยเสริมความเป็นประชาธิปไตยในเรื่องเสรีภาพในการพูด และการปกครองตนเองของประชาชนให้มีบทบาทมากขึ้น รวมทั้งทำให้เกิดการรวมกลุ่มพลังทางสังคมกันได้ง่ายขึ้นอีกด้วย คนที่มีความเห็นคล้ายกัน หรือมีความสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันก็จะรวมกลุ่มเป็นสมาชิกและเข้าใช้เครือข่ายที่ตนสนใจ เพื่อนแลกเปลี่ยน แบ่งปันข้อมูลความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยปราศจากข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่แม้จะอยู่กันอยู่คนละประเทศ คนละเมือง หรือเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทางการเมืองทางทางเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคมที่ตนรู้สึกสนใจได้ เช่น UDD Hi5 นปช United Front of Democracy against Dictatorship เป็นของกลุ่มที่มีความคิดและจุดยืนทางการเมืองในฝ่าย นปช. และกลุ่ม People's Alliance for Democracy PAD HI5 CENTER เป็นกลุ่มที่มีจุดยืนทางฝ่ายพันธมิตร เป็นต้น

กระบวนการสื่อสารกับการเมือง เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนทั้งโดยผ่านแนวทางการชวนเชื่อหรือแนวทางของมติชนเพื่ออำนวยการระบบการเมืองการปกครองซึ่งรวมไปถึงเสถียรภาพของรัฐบาลและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน² เพื่อให้สามารถทำการสื่อสารกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนได้ จึงเรียกได้ว่าการสื่อสารทางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเรียกว่า “การสื่อสารเป็นกลไกสำคัญและเป็นตัวเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆในสังคมเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะด้านการเมืองการปกครอง การสื่อสารนับเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นในการทำให้เกิดเอกภาพและประสิทธิภาพของระบบ³

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2545) ได้ทำการแบ่งช่องทางสื่อสารทางการเมืองที่จะเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองจะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. ประสิทธิภาพของสายงานการสื่อสาร ในที่นี้หมายถึง เอกภาพของการสั่งงานที่ทำให้แผนงาน คำสั่ง นโยบาย และอื่นๆไปสู่ประชาชนได้โดยสะดวกด้วยการอาศัยช่องทางการสื่อสารที่สามารถควบคุมการไหลเวียนของสารสนเทศให้เป็นไปตามคาดหวังหรือตามแผนการ
2. ความสามารถในการนำเสนอสาระสนเทศที่หลากหลายไม่ว่าสารสนเทศนั้นจะเป็นเรื่องของการเมืองโดยตรงหรือเป็นเพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี เป็นต้นทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังให้การเมืองมีโครงสร้างและหน้าที่ที่เป็นพลวัต
3. การคำนึงถึงการย้อนกลับสาร (feedback) นอกเหนือจากการที่ช่องทางการสื่อสารจะทำให้หน้าที่ในการถ่ายทอดสารสนเทศแล้ว ช่องทางการสื่อสารก็จะเป็นช่องทางในการนำสารสนเทศย้อนกลับไปยังแหล่งสาร การย้อนกลับสารจะทำให้ระบบหรือรัฐตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อการรับฟัง และสนองตอบมติมหาชน
4. ประสิทธิภาพของช่องทางการสื่อสาร แม้ว่าโครงสร้างทางการเมืองจะประกอบด้วยกลไกสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสามารถนำเสนอสารสนเทศที่หลากหลายและคำนึงถึงการย้อนกลับของสารแล้วก็ตาม แต่อาจไม่เพียงพอต่อการสื่อสารทางการเมืองในระบบเพราะ

² สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. การสื่อสารกับการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : ประสิทธิ์ภักดิ์ แอนด์ พริ้นติ้ง, 2545: 20

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดงานวิจัย	
วันที่.....	04 ต.ค. 2555
เลขทะเบียน.....	249039
เลขเรียกหนังสือ.....	

ปรากฏการณ์ของการสื่อสารทางการเมืองเป็นไปเพื่อเป้าหมายที่ถูกกำหนดไว้แล้ว ประสิทธิภาพของช่องทางการสื่อสารจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งนอกเหนือจากคุณสมบัติของ ช่องทางการสื่อสารในข้อก่อนหน้านี สิ่งที่จะต้องตระหนักในประสิทธิภาพของช่องทางการสื่อสารในฐานะที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชนนั้นคือ

-ตำแหน่งหรือเป้าหมาย (position)

-ระยะ (distance) นับจากการเริ่มต้นกิจกรรมไปสู่เป้าหมายทางการเมือง ใน ขั้นตอนเริ่มกิจกรรมทางการเมืองจำเป็นต้องตระหนักถึงตำแหน่งปัจจุบันของ กิจกรรม สถานการณ์รอบข้าง และความพยายามทั้งหมดที่มีอยู่

-อัตราความเร็ว (speed) หมายถึงเวลาที่ใช้ไปในการเดินทางของสาร ทั้งนี้เมื่อรู้ ระยะและตำแหน่งของเป้าหมายในข้อที่ผ่านมาแล้ว

หากเงื่อนไขสอดคล้องกัน ช่องทางการสื่อสารก็จะอำนวยความสะดวกในการไปถึงเป้าหมาย ได้โดยสะดวกและรวดเร็ว⁴

ผู้เปิดรับสื่อทางการเมืองโทรทัศน์เป็นสื่อทางการเมืองที่แพร่หลายมากที่สุด เนื่องจากรับได้ทั้งเสียงและภาพเคลื่อนไหว และเป็นสื่อที่มีอิทธิพลค่อนข้างสูงเพราะสามารถ กระตุ้นและการชักนำผู้รับสารได้โดยง่าย แต่ผู้รับสารก็ยังไม่สามารถโต้ตอบและแสดงความคิดเห็น ได้อย่างรวดเร็ว หรือแม้แต่ส่งต่อข้อมูลใดไปยังรัฐบาล เพราะไม่มีช่องทางที่จะส่งต่อ หรือ ช่องทาง ในการสื่อสารทางการเมืองได้

ช่องทางการสื่อสารทางการเมืองแบ่งได้เป็น 2 ประเภท

1. การสื่อสารโดยตรง การสื่อสารโดยตรงเป็นกลไกการสื่อสารที่ประชาชนส่งสารให้กับ รัฐบาลเพื่อให้รัฐบาลรับรู้อและหาแนวทางตอบสนองต่อสารเหล่านั้นช่องทางเหล่านี้เช่น
 - 1.1 การสื่อสารซึ่งหน้า เช่น การออกเยี่ยมเยียน เวทีสาธารณะ ประชาพิจารณ์
 - 1.2 การร้องทุกข์
 - 1.3 โทรศัพท์ โดยติดตั้งโทรศัพท์สายด่วน ระบบอัตโนมัติ
 - 1.4 การตีพิมพ์เอกสาร ไม่ว่าในรูปแบบของฟอร์ม กติกา และคำสั่ง

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35-37.

- 1.5 รายการโทรทัศน์
- 1.6 ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ผ่านโสตทัศนูปกรณ์
- 1.7 คอมพิวเตอร์ทั้งในรูปแบบข้อมูล และอินเทอร์เน็ต
- 1.8 การสื่อสารผ่านสถาบัน เช่นพรรคการเมือง
2. การสื่อสารโดยอ้อมต่อการสื่อสารทางเมืองแบบแรกที่มีการสื่อสารมากกว่า 1 จังหวัด หรือถ้าเป็นการสื่อสารทางเดียวก็ไม่มุ่งเน้นโดยตรงต่อผลของการสื่อสาร
 - 2.1 การรายงานข่าวจากสื่อมวลชน ทั้งในรูปของการรายงานข่าวทั่วไป การรายงานข่าว
 - ๔ แบบเกาะติดข่าว การรายงานข่าวแบบสืบสวน
 - 2.2 รายงานการวิจัย โดยเฉพาะสำรวจทัศนคติ และการหยั่งเสียงประชาชน

กลไกการสื่อสารทางการเมืองจึงอาจอาศัยช่องทางการสื่อสารที่แตกต่างกันต่อเนื้อหาของการเรียกร้อง กระบวนการสื่อสาร และความคาดหวังผลที่เกิดขึ้น⁵

Bruce Bimber (A.Dahl, Robert, 2009 อ้างถึงใน ณัฐกานต์ ภูถนงค์ 2550: 33-34) นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย แคลิฟอร์เนีย ซานตา บาร์บารา ได้ทำโครงการวิจัยในหัวข้อที่ว่าด้วย รัฐบาลและการเมืองผ่านเครือข่าย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะดูผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศว่าสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตสาธารณะ (Public Life) ของพลเมืองในสหรัฐอเมริกาได้อย่างไรบ้าง โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่าด้วยอิทธิพลของอินเทอร์เน็ตต่อโครงสร้างทางการเมือง โดยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการเมืองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ในเบื้องต้นว่า การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนั้นอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ใน 2 แนวทาง คือ

1.แนวคิดประชาสังคม สื่ออินเทอร์เน็ตจะทำให้ปัจเจกชนมีอิทธิพลต่อรัฐบาล และระบบการเมืองมากขึ้น

โดยที่ประชาชนสามารถติดตามข่าวสารการเมือง และแสดงความคิดเห็นไปยังรัฐบาลได้เท่า นั้นแต่ยังสามารถที่จะลดการพึ่งพาทั้งในระหว่างปัจเจกชนด้วยกัน และในระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทางเมืองอีกด้วย หน้าที่และบทบาทของอินเทอร์เน็ตในแนวคิดนี้ก็คือ มันจะเป็นตัวช่วยอำนวยความสะดวกในการสำรวจประชามติระดับชาติ เพราะอินเทอร์เน็ตทำให้รัฐบาลได้รับปฏิกิริยาตอบ

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 181

กลับจากพลเมืองได้ในทันทีทันใด และในทางกลับกันรัฐบาลก็อาจชี้แจงให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร และการตัดสินใจของรัฐบาลได้ในทันทีทันใด ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า อินเทอร์เน็ตนั้นทำให้ปัจเจกชนมีอิทธิพลต่อระบบการเมืองได้มากขึ้น และลดอิทธิพลของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารทางการเมืองในกระบวนการสื่อสารทางการเมืองแบบดั้งเดิมลงไป ซึ่งผู้ส่งสารเหล่านี้เปรียบเสมือนผู้ที่มีอำนาจครอบงำในการสื่อสารทางการเมือง

แนวคิดประชาสังคมเน้นความสามารถในการสื่อสาร เป็นปัจจัยที่จะจัดการกับการเมือง และการมีอิทธิพลต่อระบบการเมืองของแต่ละบุคคล และเชื่อว่าการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจะทำให้เกิดการกระจายอำนาจในการสื่อสาร และเพิ่มทางเลือกในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารให้แก่ประชาชน

2.แนวคิดเรื่องชุมชนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต บทบาททางการเมืองของสื่ออินเทอร์เน็ตนั้น เป็นการสร้างสรรค์และการทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของ“ชุมชน” (Community) เทคโนโลยีทางการสื่อสารใหม่ๆ เป็นการรวมตัวของผู้ที่มีความสนใจร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกันได้ รวบรวมว่ามันเป็นชุมชนของคนบ้านใกล้เรือนเคียงที่กำลังพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนั้นทำให้ความห่างไกลทางกายภาพไม่มีผลต่อการเกิดขึ้นและการคงอยู่ของชุมชนอีกต่อไป “ชุมชน” นั้นสามารถที่จะเกิดขึ้นได้เสมอเมื่อบุคคลหนึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ผ่านเครือข่ายเป็นระยะเวลาานพอที่พวกเขาจะพัฒนาความสัมพันธ์นั้นให้ยั่งยืนขึ้น โดยที่ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องระยะทาง พื้นที่ หรือแม้แต่ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งเทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในลักษณะที่ก้าวข้ามเขตแดนทางการเมือง (Political Boundaries)

แนวคิดประชาสังคมเน้นที่การเปลี่ยนแปลงทางด้านการสื่อสารจากพลเมืองไปยังรัฐบาลโดยให้สามารถติดต่อสื่อสารได้ตอบกันได้ระหว่างภาคประชาชนและภาครัฐ เรียกได้ว่าคำนึงถึงผลกระทบในแนวคิดระหว่างสังคมกับสถาบันทางการเมือง ทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง (Two-ways Communication) เกิดขึ้น ในขณะที่แนวคิดชุมชนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เน้นที่การขยายขอบเขตทางด้านการสื่อสารระหว่างพลเมืองหรือประชาชน ผู้รับสารด้วยตนเอง เป็นการสื่อสารในแนวนอนระหว่างปัจเจกชนกับปัจเจกชนในสังคมที่มีความสนใจร่วมกัน แบ่งปันข้อมูลแสดงออกทางความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งทั้งสองแนวคิดทั้งเรื่องแนวคิดประชาสังคม และแนวคิด

ชุมชนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ต่างก็เป็นผลกระทบของเทคโนโลยีทางการสื่อสารแบบใหม่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาใช้วิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการสื่อสารทางการเมืองผ่านเว็บไซต์ของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง

3. ประชาธิปไตยอิเล็กทรอนิกส์

การที่จะบอกว่าประเทศใดมีความเป็นประชาธิปไตยนั้นสามารถดูได้ที่บทบาทต่างๆของประชาชนที่จะมีความแตกต่างกันในแต่ละรูปแบบและประเภทของการปกครอง หากการปกครองแบบเผด็จการ พลเมืองหรือประชากรจะมีสิทธิและบทบาทในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างจำกัด ดังนั้นข้อบ่งชี้ในความเป็นประชาธิปไตย จึงสามารถสังเกตได้จากบทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีข้อบ่งชี้ความเป็นประชาธิปไตยดังนี้คือ

1. การตัดสินใจ / การกำหนดสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง : ประชาชนมีสิทธิในการร่วมกันตัดสินใจและกำหนดสิ่งต่างๆได้ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกผู้แทนเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของตนในการแสดงออกทางความคิดเห็น หรือแม้แต่การถอดถอนผู้แทนดังกล่าวหากมีความทุจริตและไม่ซื่อสัตย์ในการทำหน้าที่ เป็นต้น
2. การมีส่วนร่วม : ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เช่นนโยบายสาธารณะ การเสนอความคิดเห็นต่างๆ
3. การมีสิทธิมีเสียง : ประชาชนมีสิทธิในการสื่อสารและแสดงความคิดเห็นในการบริหารงานทางการเมืองได้ รวมทั้งสามารถแสดงความคิดเห็นได้เสรี นอกจากนี้ยังมีเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆจากรัฐบาล
4. ความเป็นอิสระ : ไม่ถูกครอบงำทางความคิดจากสื่อต่างๆที่รัฐบาลนำเสนอข้อมูล หรือเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ

สื่อใหม่อย่างสื่ออินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทสำคัญมากในการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการให้ข้อมูลข่าวสาร เพราะจากแต่เดิมประชาชนจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อที่เป็นของรัฐบาลเท่านั้น ดังนั้นเมื่อรัฐบาลนำเสนอเรื่องราวใดๆ ประชาชนก็จะได้รับฟังข่าวเพียงมุมมองเดียว

เท่านั้นจากทางรัฐบาล ดังนั้นสื่อใหม่อย่างสื่ออินเทอร์เน็ตได้เข้ามาให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆแก่พลเมืองหรือประชาชน ในอีกมุมมองหนึ่งโดยไม่ได้ถูกจำกัดแค่เพียงข่าวสารที่รัฐบาลต้องการให้ประชาชนรู้เท่านั้น ดังนั้นจึงเป็นช่องทางใหม่ในการเพิ่มความเป็นประชาธิปไตยในด้านข้อมูลข่าวสาร ไม่ต้องจำกัดเพียงทางเดียวอีกต่อไปซึ่งทำให้พลเมืองหรือประชาชนได้เปิดกว้างทางความคิด และทัศนคติมากขึ้น ซึ่งสื่อใหม่ได้เพิ่มช่องทางการให้ข่าวสารแก่พลเมืองหรือประชาชนดังนี้

- 1. ให้ความรู้เกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของเหตุการณ์
- 2. สร้างพื้นที่ในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับประเด็นสาธารณะทางการเมือง
- 3. สร้างความโปร่งใสและเปิดเผยได้ให้กับภาครัฐ
- 4. เป็นช่องทางในการรณรงค์แนวคิดทางการเมือง

ซึ่งแตกต่างจากสื่อเก่าหรือสื่อดั้งเดิมมาก เป็นการตอบโจทย์และแก้ไขปัญหาในการด้านการเปิดรับและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นใดๆผ่านระบบ ถือเป็นการเสริมแรงความเป็นประชาธิปไตยทางระบบเครือข่ายได้อย่างดีเยี่ยม โดยลักษณะของสื่อเก่าหรือสื่อดั้งเดิมจะมีลักษณะที่แตกต่างจากสื่อใหม่นี้ดังนี้

สื่อดั้งเดิม หรือ สื่อเก่า	สื่อใหม่
-การสื่อสารจากบนลงล่าง -ลักษณะแบบพ่อบปกครองลูก -การสื่อสารจากหนึ่งสู่หลาย -ความคลุมเครือของความเป็นประชาธิปไตย สิ่งที่ตามมาคือ : สื่อดั้งเดิม(โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์)ในการนำเสนอข่าวทางการเมือง ข้ำขากและในรูปแบบเดียว นอกจากนี้การปิดกั้นและความไม่มีอำนาจในการแสดงความคิดเห็นใดเพราะไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสิ้นเชิงเป็นเพียงผู้รับอย่างเดียว ทำให้เกิดภาวะความเบื่อหน่ายสังคม	-ลดการสื่อสารแบบลำดับชั้น -สร้างการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม -ความชัดเจน -สาธารณสภาพ -การเปิดเผย สิ่งที่ตามมาคือ สื่อประชาธิปไตย (democratic media)เรียกได้ว่าเป็นเครือข่ายของพลเมืองที่เสรีและเท่าเทียมซึ่งปราศจากปราศจากการควบคุมจากรัฐในเรื่องข้อมูลความรู้ต่างๆที่ประชาชนควรจะได้รู้ และในเรื่องการสื่อสารทางการเมือง แสดงออกทางความคิดเห็นต่างๆ

	ได้อย่างเสรี เพิ่มในส่วนของการมีส่วนร่วม ทางการเมือง
--	---

ผู้ใช้เป็นผู้สร้างเครือข่ายทางสังคม และเครือข่ายทางการเมือง สามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายระดับโลก และมีโลก สามารถนำเสนอแนวคิด และความคิดเห็นใดๆได้อย่างอิสระ และสามารถสร้างและแพร่กระจายข้อมูลด้วยตัวเอง เรียกได้ว่าผู้ใช้เป็นผู้สร้างเนื้อหา ร่วมกันสร้างความรู้ และสร้างชุมชนของตนเองได้ โดยไม่ต้องเป็นผู้มีอำนาจแต่อย่างใด ซึ่งการสื่อสารดังกล่าวทำให้เกิดการสื่อสารแบบสองทาง คือ จากโดยตรง พลเมืองสู่รัฐ และจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่มีความสนใจร่วมกันหรือมีอุดมการณ์ร่วมกัน ถือเป็นสื่อใหม่ที่สร้างให้เกิดความเป็นประชาธิปไตย หรือเรียกอีกอย่างว่าประชาธิปไตยอิเล็กทรอนิกส์

ผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาใช้อภิปรายผลการวิจัยในการสื่อสารทางการเมืองผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม ระหว่างนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง

4. แนวคิดเรื่องกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง

กลุ่มผลประโยชน์นั้นพิจารณาตามหลักของความเป็นจริงจากพฤติกรรมแล้วเป็นการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ได้ยึดถือเอาแนวอาชีพเดียวกันเป็นหลัก เมื่อการรวมตัวกันดำเนินไปได้ด้วยดี มีการจัดองค์การที่ดี มีประสิทธิภาพแล้ว ก็จะสามารถสร้างพลังและเปลี่ยนแปลงกลายเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพล (Influence) และอำนาจ (Power) เหนือรัฐบาล เหนือผู้บริหารประเทศได้ พลังอำนาจที่ว่ำนี้นี้รวมไปถึงจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมในกลุ่มด้วย จุดหมายสำคัญของกลุ่มต่างๆ นี้คือ การป้องกันผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งแบ่งแยกตามสาขาของสังคม ผลประโยชน์นั้นอาจหมายถึงผลประโยชน์เฉพาะของกลุ่มหรือผลประโยชน์นอกกลุ่ม คือผลประโยชน์ทั่วไปที่เป็นสาธารณะ รวมถึงจุดหมายสุดท้ายคือ การมีอิทธิพลเหนือนโยบายสาธารณะ

ศาสตราจารย์แกรแฮม วูดตัน (Graham Wootton) แห่งมหาวิทยาลัย Tufts สหรัฐอเมริกา ได้อธิบายความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ไว้ว่า

- กลุ่มผลประโยชน์คือ กลุ่มที่แสวงหาอิทธิพลเหนือนโยบายสาธารณะ (Public Policy) ตามวิธีทางที่กำหนด ในขณะที่เดียวกันกับปฏิเสธที่จะรับผิดชอบโดยตรงที่จะปกครองประเทศ
- กลุ่มผลประโยชน์เป็นของผู้ร่วมทัศนคติที่ได้ทำการเรียกร้องต่อกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และเมื่อใดที่กลุ่มผลประโยชน์นี้กระทำการเรียกร้องข้อเสนอของตน โดยผ่านสถาบันใด ๆ ของรัฐบาลก็ตาม กลุ่มผลประโยชน์นี้จะกลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง (Political Interest

Groups) และเมื่อใดที่กลุ่มผลประโยชน์ปฏิบัติการในระดับการเมือง กลุ่มนี้จะถูกเรียกว่ากลุ่มผลักดัน (Pressure Groups)

กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง คือกลุ่มทฤษฎีภูมิ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ หรือบรรลุถึงจุดหมายปลายทางบางอย่าง โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง และพยายามมีอิทธิพลเหนือกระบวนการตัดสินใจ หรือการวางนโยบายของสถาบันของรัฐบาล หรือการนำนโยบายไปปฏิบัติ

การตัดสินใจทางการเมืองย่อมมีผลกระทบต่อกลุ่มต่างๆ ในสังคมทั้งในทางบวกและลบ ระบบการเมืองที่ดีจะต้องมีวิธีการจัดการเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเที่ยงธรรม ซึ่งการเรียกร้องอันเป็นบรรยากาศของสังคมประชาธิปไตยและได้พัฒนามาเป็นพรรคการเมืองในเวลาต่อมา การเรียกร้องดังกล่าวประกอบด้วย

กลุ่มผลประโยชน์รูปแรก คือเกิดจากการปะทุทางอารมณ์อย่างกะทันหันของกลุ่มผลประโยชน์ (anomic interest group) เพราะถูกกีดกันมิให้แสดงออกถึงข้อเรียกร้องความต้องการของเขา เป็นรูปแบบการเรียกร้องที่ไม่ได้รับการจัดตั้ง แต่กลุ่มผู้เรียกร้องมีความรู้สึกร่วมกันมีความเชื่อมโยงกันทางวัฒนธรรมแล้วนำไปสู่การเรียกร้องผลประโยชน์เป็นการชั่วคราวไม่มีความต่อเนื่องในการเรียกร้อง รูปแบบการเรียกร้องแบบนี้มักไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนัก เพราะไม่ค่อยมีอิทธิพลทางสังคมการเมืองท่ามกลางกลุ่มจัดตั้งมากมายที่มักมีบทบาทมากกว่า การเคลื่อนไหวแบบนี้อาจพัฒนาเป็นรูปแบบที่สองที่จะกล่าวถึงก็เป็นได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าการเรียกร้องรูปแบบนี้หากไม่มีความระมัดระวังของผู้เคลื่อนไหว อาจนำไปสู่การชักนำเป็นแนวร่วมหรือกล่าวอ้างเพื่อใช้เป็นฐานทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองก็เป็นได้ เพราะทางได้เปิดกว้าง

กลุ่มผลประโยชน์รูปแบบที่สอง คือกลุ่มสถาบันเป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่เฉพาะในเรื่องบางเรื่อง ในฐานะเป็นกลุ่มตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ที่มีการจัดตั้งเพื่อทำกิจกรรมนั้นมาอย่างต่อเนื่องมีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ เพื่อปากเสียงและผลประโยชน์ในสังคมที่กว้างกว่า เช่น พรรคการเมือง เป็นต้น แต่ในความเป็นจริงอาจมีกลุ่มย่อยภายในสถาบันนั้นๆ เรียกร้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มตน โดยอาศัยชื่อเสียงและการยอมรับในชื่อเสียงของสถาบัน เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มผลประโยชน์ในสังคมที่ไม่ได้มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการในรูปแบบแรก มักไม่มีอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์ที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ

ลักษณะเด่นของ “กลุ่มผลประโยชน์”

1. เป็นกลุ่มทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของคนที่มีความคิดเห็นและความต้องการคล้ายคลึงกันและ/หรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน
2. มีการจัดองค์กรเพื่อการทำงาน หรือมีการแบ่งหน้าที่กันทำงานของสมาชิก ทำให้เกิดลักษณะของผู้นำและผู้ตามขึ้นในองค์กรแต่อยู่ภายใต้วินัยขององค์กรที่ผูกพันให้สมาชิกมีความเป็นกลุ่มก้อน
3. เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลทั้งทางการเมืองและอื่นๆ
4. มีความสำคัญต่อประชาธิปไตย เพราะสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการที่หลากหลายในสังคม
5. มีความหมายครอบคลุมทุกกลุ่มในสังคม หรือเรียกว่า กลุ่มกดดัน กลุ่มมีอิทธิพลและอื่นๆ เพียงแต่ว่าจะจำกัดความหมายเฉพาะของแต่ละกลุ่มหรือไม่

การก่อเกิดกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งเกิดจาก 2 ปัจจัย คือ

1. การก่อเกิดกลุ่มผลประโยชน์จากปัจจัยภายในกลุ่ม หมายถึง การเกิดกลุ่มจากความคิดริเริ่มของสมาชิกในกลุ่มหรือคนจำนวนหนึ่งรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมบางอย่างตามที่ทุกคนต้องการอยากให้เกิดผลสำเร็จเป็นด้านหลัก ไม่ใช่เกิดจากแรงขับเคลื่อน หรือกดดันของสภาพแวดล้อมเป็นเหตุผลแรกสุด แม้ว่าอาจไม่ปลอดจากอิทธิพลภายนอกกลุ่มทั้งหมด
2. การก่อเกิดกลุ่มผลประโยชน์จากปัจจัยสภาพแวดล้อม คือ อิทธิพลหรือแรงกดดันของสภาพทั่วไปทั้งในและนอกสังคมที่มีระดับกว้างกว่าขอบเขตของความเป็นกลุ่มที่ส่งผลให้คนต้องรวมกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ขึ้น

บทบาทที่สำคัญกลุ่มผลประโยชน์

1. การเป็นที่รวมกลุ่มของคนในสังคมเพื่อทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายบางอย่างร่วมกัน
2. ทำให้คนได้เรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งในสังคมอย่างสันติวิธี
3. พยายามสร้างอิทธิพลเหนือกระบวนการตัดสินใจนโยบายสาธารณะของรัฐบาล
4. ให้ข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงต่างๆ แก่สังคม
5. การให้การเรียนรู้ทางด้านต่างๆ แก่สังคม
6. การส่งเสริมการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตยและการสร้างมติมหาชนและผลักดันให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในระดับต่างๆ

7. กลุ่มผลประโยชน์เป็นกลุ่มที่รวมกันเพื่อร่วมกันเรียกร้องผลประโยชน์ของสมาชิกตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่กำหนดไว้ การเรียกร้องของกลุ่มผลประโยชน์จะนำไปสู่การแข่งขัน และการขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ รวมทั้งการแสวงหาพันธมิตร เพื่อสร้างพลังในการผลักดันให้เป็นไปตามกลุ่มที่ต้องการ

กลุ่มผลประโยชน์จึงหมายถึงกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีแนวคิดและอุดมการณ์เดียวกันและพร้อมที่จะดำเนินการในการต่อสู้ทางอุดมการณ์ร่วมกัน

ผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาใช้สนับสนุนในเรื่องการรวมตัวกันของกลุ่มสมาชิกเพื่อสื่อสารทางการเมือง กลุ่มสมาชิกที่ติดตามเปิดรับข่าวสารจากนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ดังกล่าว

5. แนวความคิดโฆษณาชวนเชื่อ

การโฆษณาชวนเชื่อหมายถึง การที่รัฐบาล รัฐบาลหรือพรรคการเมืองสื่อสารทางการเมืองเพื่อต้องการให้ประชาชนยอมรับแนวทางความเชื่อ ตลอดจนยอมรับในตัวผู้ปกครอง/รัฐบาล เป็นการสร้างระบบความเชื่อ และพฤติกรรมให้กับประชาชนตามวัตถุประสงค์ของรัฐ การสื่อสารทางการเมืองของรัฐบาลอาจใช้การโฆษณาชวนเชื่อเป็นเครื่องมือในการส่งสารไปยังสาธารณชน/ประชาชน เพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม ดังนั้นรัฐบาลหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆมักใช้การโฆษณาชวนเชื่อในการสื่อสารทางการเมืองอยู่เสมอเพื่อโน้มน้าว หรือสร้างความเชื่อ ให้เกิดการยอมรับในสิ่งที่ฝ่ายตนพูดเสมอ เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือต่อกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งจะเป็นการเพิ่มความเชื่อกับบุคคลที่มีความเห็นด้วยหรือมีความคิดทางการเมืองในรูปแบบเดียวกันกับสารสนเทศนั้น และตรงกันข้ามก็สามารถเพิ่มความไม่น่าเชื่อถือ หรือความไม่เห็นด้วย ให้ขยายตัวต่อไปจากกลุ่มบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับสารสนเทศกับการโฆษณาชวนเชื่อดังกล่าว จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงความแตกแยกของสมาชิกในสังคม แต่ในทางกลับกันการโฆษณาชวนเชื่อที่มากเกินไปอาจทำให้มหาชนเกิดความเบื่อหน่าย

การโฆษณาชวนเชื่อเป็นเครื่องมือให้กับรัฐบาลหรือกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองใช้ในการเผยแพร่อุดมการณ์บางอย่างสู่สาธารณะ

โดยสรุปการชวนเชื่อเป็นการสื่อสารที่ถูกใช้ในการจูงใจผู้รับสารซึ่งหมายถึงประชาชนให้มีความรู้ ทศนคติ และพฤติกรรมที่ไม่ขัดแย้งกับรัฐบาลในฐานะผู้ส่งสารทั้งนี้เพื่อหวังผลประชาสัมพันธ์ทางการเมืองในด้านการยอมรับรัฐบาลต่อความชอบธรรมในการปกครอง⁶

ผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาใช้วิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการสื่อสาร และช่วยอภิปรายผลข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง

6. พื้นที่สาธารณะ พื้นที่สาธารณะออนไลน์

“พื้นที่สื่อ” (Media Space) หมายถึง พื้นที่ในการสื่อสารของคนในสังคม ที่ผู้คนเข้ามาแสดงความคิดเห็น หรือแสดงตัวตนให้ผู้อื่นได้รับรู้ ดังนั้น พื้นที่สื่อเป็นพื้นที่ของการสร้างความหมายทางสังคม ที่ไม่ใช่ดำรงอยู่อย่างว่างเปล่าเฉยๆ แต่มีการแย่งชิงการใช้ การสร้างความหมาย มีการเปิดโอกาสหรือกีดกันให้คนบางกลุ่มในการใช้พื้นที่นี้แตกต่างกันไป “พื้นที่สื่อ” ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ “สื่อมวลชน” เพราะสื่อมวลชนเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งในการเข้ามาใช้หรือสร้างความหมายในพื้นที่สื่อ แต่ในสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร สื่อมวลชนได้ทวีความสำคัญในการแสดงบทบาทในการสร้าง “พื้นที่สื่อ” อย่างมาก จนทำให้เข้าใจผิดไปได้ว่าสื่อมวลชนเป็นพื้นที่สื่อเพียงชนิดเดียวที่เป็นพื้นที่สาธารณะในการสื่อสารของคนในสังคม

ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่สาธารณะนี้ได้เปลี่ยนผ่านจากเดิมที่เคยเป็นพื้นที่ตามท้องถนน หรือสภาภาพแบบสมัยก่อนแต่กลายมาเป็นพื้นที่ผ่านสื่อ เทคโนโลยีหรือสื่อใหม่ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการปรับเปลี่ยนของพื้นที่ดังกล่าวดังนั้นพื้นที่สาธารณะสื่อปัจจุบัน ไม่เป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นต่างๆของคนในสังคมจนเกิดข้อสรุปของพลังมวลชนเพื่อถ่วงดุลอำนาจของรัฐ แต่ยังเป็นการให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย และความคิดเห็นนั้นไม่จำเป็นต้องมีข้อสรุปที่เห็นพ้องตรงกัน เปิดโอกาสจากสมัยก่อนผู้ที่มีสิทธิมีเสียงในการออกความเห็น อาจเป็นเพียงชนชั้นพ่อค้า และส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้ชายเท่านั้น แต่คนกลุ่มอื่น หรือชนชั้นอื่นๆ ไม่ได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นใดๆ ดังนั้นเมื่อสื่อใหม่เข้ามาทำให้เพิ่มโอกาสในการแสดงความคิดเห็น ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ใหม่ในพื้นที่สาธารณะออนไลน์

สื่อใหม่ได้สร้างพื้นที่ทางการสื่อสาร สามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสาร อุดมการณ์ความคิดเห็นได้อย่างเสรี เพิ่มช่องทางให้ปัจเจกบุคคลธรรมดา หรือประชาชนมีอำนาจในเวทีทางการเมือง เพราะในการแสดงความคิดเห็นต่างๆไม่จำเป็นต้องแสดงตัวตน ดังนั้นจึงกล้าที่จะแสดง

⁶สุรพงษ์ ใสธนะเสถียร. การสื่อสารกับการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : ประสิทธิ์ภักดิ์ แอนด์ พริ้นติ้ง, 2545: 9-14

ความคิดเห็นที่แตกต่างและเสริมให้กล้าคิดกล้าพูดในเรื่องที่ทวนกระแสสังคมทั่วไปได้ ดังนั้นจึงสามารถเรียกได้ว่าสื่อใหม่ได้เข้ามาส่งเสริมความเป็นพื้นที่สาธารณะได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยได้อีกด้วย

สื่ออินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทในการสื่อสารทางการเมืองเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการสื่อสารทางการเมืองแห่งใหม่ นอกเหนือจากการรวมตัวบนท้องถนน และตามสถานที่สำคัญ สื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ตมีคุณสมบัติที่เปิดกว้างสำหรับทุกความคิดเห็นทั้งที่สนับสนุน และคัดค้านเนื่องจากเป็นพื้นที่ทางความคิดที่หลากหลาย จึงนำไปสู่การปะทะกันของวาทกรรมทางการเมือง และอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทในการสื่อสารทางการเมือง เสริมภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเสริมภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยที่ไม่มีการครอบงำจากฝ่ายรัฐบาลที่เคร่งครัดต่างจากสื่อมวลชนอื่นๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ที่อาจเป็นสื่อที่ถูกครอบงำได้จากอำนาจของรัฐบาล จึงเรียกได้ว่าอินเทอร์เน็ตหรือสื่อใหม่ส่งเสริมให้เกิดเป็นพื้นที่สาธารณะ (Public sphere) ทุกคนสามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่ต้องใช้ทุนอย่างมหาศาลเหมือนสื่อโทรทัศน์ ผู้ที่เชื่อมต่อคอมพิวเตอร์ของตนเองเข้ากับระบบอินเทอร์เน็ตก็สามารถส่งสาร หรือรับสารได้อย่างอิสระ เรียกได้ว่าเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย และเสรีภาพที่มากกว่าเดิม

ผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาใช้วิเคราะห์ และอภิปรายการทำหน้าที่ของเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคมในมุมมองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของนักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง และกลุ่มสมาชิก ผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญทริกา เจียงเพชร (2543) ศึกษา “พฤติกรรมการสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชนสื่อบุคคล สื่ออินเทอร์เน็ต และทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ทัศนคติ และกิจกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ของกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ต” พบว่าอินเทอร์เน็ตสามารถตอบสนองสิทธิ และเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสาร และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนได้เป็นอย่างดียิ่งไปกว่าสื่อมวลชนแบบดั้งเดิมที่มีอยู่ การเปิดรับข่าวสารการเมืองผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นการติดตามข่าวสารผ่านเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์รายวันต่างๆ เน้นการติดตามข่าวการบริหารประเทศของรัฐบาล มีการใช้กระดานข่าวในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและพบว่าผู้ที่เปิดรับข่าวสารการเมืองผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นผู้ที่มีความสนใจทางการเมือง และมีความกระตือรือร้นที่จะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง และติดตาม

ข่าวสารการเมืองผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตประมาณ 3 ครั้ง/สัปดาห์ และใช้กระดานข่าวเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ณัฐกานต์ ภูถนรงค์ (2550) “การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ” ผลการศึกษาพบว่าในยุคโลกาภิวัตน์อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือการสื่อสารทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อระบบการเมืองอย่างสูง โดยเฉพาะในช่วงเกิดการต่อต้านรัฐบาลทักษิณกลุ่มทางสังคมรวมถึงประชาชนต่างใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือการสื่อสารทางการเมืองทั้งจากกลุ่มที่สนับสนุนและคัดค้านรัฐบาลทักษิณ โดยมีรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองผ่านเว็บไซต์ (Web Site), กระดานสนทนา (Web Board) และเว็บบล็อก (Blog) ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมืองในห้วงเวลาดังกล่าว คือ สื่อมวลชนกระแสหลัก (โทรทัศน์, วิทยุ และหนังสือพิมพ์) ถูกควบคุมการนำเสนอข่าวสาร และการแทรกแซงการทำงานจากรัฐบาล ทำให้สื่อมวลชนกระแสหลักนำเสนอข่าวสารทางการเมืองด้านเดียว การเติบโตของสื่อทางเลือก และคุณสมบัติของสื่ออินเทอร์เน็ต ที่เอื้อต่อสิทธิและเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ความสามารถในการสื่อสารที่สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญคือ อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือการสื่อสารทางการเมืองที่เอื้อต่อการสื่อสารทางการเมืองแบบสองทาง (Two-ways Communication) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย